

ДАВЛАТНИНГ ИҚТИСОДИЁТДА ХУСУСИЙ ТАРМОҚ ВА ТАДБИРКОРЛИКНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ СИЁСАТИ

6-маъруза машғулоту

1

- Тадбиркорлик фаолияти тушунчаси, унинг вазифалари ва ривожланиш шарт-шароитлари.

2

- Тадбиркорлик фаолиятининг шакллари, уларни ташкил этиш ва бошқаришнинг бозор тизимлари

3

- Ўзбекистонда хусусий тадбиркорликни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг иқтисодий механизми дастаклари.

Бир нарсани очик тан олиш керак, пандемия даврида иқтисодиётнинг барқарор ишлаши учун тадбиркорлар давлат билан теппа-тенг ҳисса қўшдилар. Шунинг учун барчамиз тадбиркорларга елкадош бўлиб, уларни доимо қўллаб-қувватлашимиз шарт. Бу борада ишбилармонларнинг ҳақ-ҳуқуқларини, айниқса, хусусий мулк дахлсизлигини таъминлаш барча даражадаги давлат органларининг асосий вазифаси бўлиши лозим

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси - Тошкент. // Халқ сўзи, 2020 йил 29 декабрь.

1. Тадбиркорлик фаолияти тушунчаси, унинг вазифалари ва ривожланиш шарт-шароитлар

Ўзбекистон Республикасининг «Тадебиркорлик ва тадебиркорлар фаолиятининг кафолатлари тўғрисида»ги қонунида таърифланишича

- Тадебиркорлик (тадебиркорлик фаолияти) — юридик ва жисмоний шахслар томонидан мулкый маъсулият остида, мавжуд қонунлар доирасида, даромад (фойда) олиш мақсадида, таҳлика билан амалга ошириладиган иқтисодий фаолиятдир

Ўзбекистон Республикаси қонуни. Тадебиркорлик ва тадебиркорлар фаолиятининг кафолатлари тўғрисида.

Тадбиркорларнинг вазифалари:

Биринчидан

- тадбиркор товар ва хизматлар ишлаб чиқариш жараёнида ишлаб чиқариш омилларини бирлаштиради ва “катализатор” вазифасини бажаради.

Иккинчидан

- бизнесни юритиш жараёнида у қарорлар қабул қилишдек қийин бир вазифани зиммасига олади.

Учинчидан

- тадбиркор – ташкилотчи шахс бўлиб, янги ишлаб чиқариш технологияларини жорий қилиб, янги маҳсулотлар ишлаб чиқаришга интилади.

Тўртинчидан

- тадбиркор бу таҳликага борувчи инсондир. У нафақат ўз мол-мулки, вақти, меҳнати билан, балки ўз шериклари, ҳиссадорлари кўшган маблағлар билан ҳам таҳликага боради.

Кичик бизнес соҳасининг иқтисодиётдаги вазифалари

1

- иқтисодиётда рақобат муҳитини таъминлаш;

2

- йирик корхоналар учун маҳсулот ва хизматлар етказиб бериш;

3

- янги иш ўринларини яратиш ва иккиламчи бандликни таъминлаш;

4

- бозор тизимининг мослашувчанлигини ошириш;

5

- илмий-техникавий инқилобни жадаллаштириш;

6

- ресурсларни ишлаб чиқаришга сафарбар этиш;

7

- солиқ тушумлари ҳажмининг ўсишини таъминлаш;

8

- аҳоли даромадлари даражасини барқарорлаштириш ва бошқалар.

Тадбиркорликнинг ривожланиш шарт-шароитлари:

Биринчидан

- тадбиркор хўжалик юретишнинг бирон турини танлаш, ишлаб чиқариш жараёнини амалга ошириш, уни ўзгаришларга мослаштириш, манбаларни танлаш, ресурс топиш, маҳсулот сотиш, уларга баҳо белгилаш, фойдани тасарруф қилиш кабилар бўйича маълум ҳуқуқ ва эркинликлар мавжуд бўлишини тақозо этади.

Иккинчидан

- тадбиркор ишлаб чиқариш воситаларига, ишлаб чиқарилган маҳсулот ва олинган даромадга мулкчилик ҳуқуқига эга бўлиши керак. Тадбиркорлик фаолияти мулкдорнинг ўзи томонидан ҳам, унинг мол-мулки асосида иш юритувчи субъект томонидан ҳам амалга оширилиши мумкин.

Учинчидан

- хўжалик юритиш йўлини эркин танлаш, даромадни инвестициялаш имконияти ва шу кабиларни реал таъминлайдиган маълум иқтисодий муҳит ва ижтимоий сиёсий шароит яратиши зарур.

Тўртинчидан

- тадбиркорлик мулкчилик ва ўзлаштириш турли-туман шакллари ва турларининг мавжудлигини тақозо қилади.

Бешинчидан

- етарли молиявий манбаларга, яхши маълумот ва малакали тайёргарликка эга бўлиш, умумий тижорат қонунчилиги, солиқ бўйича имтиёзлар, тадбиркорлик муҳити ва уни ривожлантиришда жамият манфаатдорлигининг мавжуд бўлиши.

Президентимиз Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни жадал ривожлантиришни устувор йўналиш сифатида белгилашнинг қуйидаги сабабларини кўрсатиб ўтди:

1

- Кичик бизнес ички бозорни зарур товарлар ва хизматлар билан тўлдиришнинг асосий манбаи бўлиб хизмат қилади

2

- Кичик бизнес жаҳон ва минтақалар бозорларидаги талаб ва конъюнктура ўзгаришларига анча тез мослашади

3

- Кичик бизнесни ташкил қилиш ва юритиш катта харажат ҳамда капитал қўйилмаларни талаб этмайди

4

- Йирик корхоналарга нисбатан кичик бизнеснинг жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг таҳдид ва салбий оқибатларига бардош бера олиш қобилияти анча юқори

5

- Кичик тадбиркорлик нафақат даромад манбаи, балки одамларнинг ижодий ва интеллектуал қобилиятини рўёбга чиқариш воситаси ҳамдир

2. Тадбиркорлик фаолиятининг шакллари, уларни ташкил этиш ва бошқаришнинг бозор тизимлари

Давлат

Жамоа

Шахсий

Хусусий

Аралаш

Давлат корхоналарини учта гуруҳи:

1. Бюджет корхоналари;

- ҳуқуқий ва хўжалик мустақиллигига эга бўлмаган корхоналар- улар давлатнинг маъмурий-бошқариш тизимига киради ва вазирлик, маҳкама ёки маҳаллий ўзини-ўзи бошқариш органларига бевосита бўйсунди ёки уларнинг таркибий қисми ҳисобланади.

2. Давлат ишлаб чиқариш корхоналари;

- бу корхоналар алоҳидалашган мол-мулкка эга бўлиб, хўжалик фаолияти билан бирга давлат томонидан белгиланган доирада бошқариш ва тартибга солиш вазифаларини ҳам бажаради,

3. Аралаш компаниялар;

- ҳиссадорлик жамиятлари ва мажбуриятлари чекланган ширкатлар шаклида ташкил қилиниб, акциялари давлатга ва хусусий омонатчиларга тааллуқли бўлади., улар хусусий фирмаларга нисбатан маълум имтиёзлардан фойдаланади.

Кооператив тадбиркорлик

- – жамоа тадбиркорлигининг алоҳида шакли бўлиб, жамоа мулкига асосланади ва кооперация аъзоларининг унинг фаолиятида ўз меҳнати билан иштирок этишини тақозо қилади.

Хусусий тадбиркорлик -

- алоҳида шахс ёки корхона томонидан хусусий ташаббус асосида ташкил қилинади. Мулк ва ишлаб чиқариш натижалари хусусий шахсларга тегишли бўлиб, ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ёлланма меҳнатга асосланади.

Якка тартибдаги тадбиркорлик

- - шахсий мулкка асосланади, ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ўзи ёки оила аъзолари меҳнати асосида амалга оширилади, ҳуқуқий шахс ҳисобланмайди, унинг эгаси чекланмаган масъулиятга эга .

Акциядорлик жамияти – капитали қимматли қоғоз шаклида расмийлаштирилган турли омонатчиларнинг пул маблағларидан таркиб топувчи корхона.

Очиқ турдаги акциядорлик жамияти

- – иштирокчилари ўзларига тегишли акцияларни бошқа акциядорларнинг розилигисиз сотиб олиши ва уларни эркин сотиши ҳуқуқига эга бўлган жамият.

Ёпиқ турдаги акциядорлик жамияти

- – акциялари фақат унинг таъсисчилари ёки олдиндан белгиланган бошқа шахслар доирасида тақсимланувчи жамият.

1. Тадбиркорлик капитали ва унинг ҳаракати босқичлари.

Тадабиркор ихтиёрида бўлиб, фойда олиш мақсадида ишлатиладиган барча моддий воситалар, товарлар ва пул маблағлари биргаликда тадабиркорлик капитали деб аталади.

Капитал икки хил хусусиятга эга бўлиб, унинг қиймати – кўпчиликка маълум бўлганидек, ушбу капитални ишлаб чиқаришга сарфланган ижтимоий зарурий меҳнат сарфидан иборатдир.

Капиталнинг нафлилиги эса қуйидагилар орқали намоён бўлади.

1

- кўплаб турдаги ва миқдордаги нафлиликларни (товар ва хизматларни) яратишда;

2

- ишчи кучининг иш билан бандлигини таъминлашда;

3

- қисман қийматнинг ташкил топишида, яъни шаклланишида;

4

- энг муҳими, қўшимча маҳсулотни яратишда ва ўзлаштиришда.

Тадбиркорлик капиталининг ўз ҳаракатида уч босқични изчил босиб ўтиб, мунтазам равишда бир шаклдан бошқа бир шаклга айланиб, яна дастлабки шаклига қайтиб келиши унинг доиравий айланиши дейилади.

Капитал доиравий айланиш жараёнида унинг ҳар бир шакли алоҳида вазифани бажаради ва шунга кўра улар капиталнинг ҳаракати шакллари дейилади.

Капитал пул шаклининг ҳаракати

- иқтисодий фаолият учун зарур бўлган шарт-шароитларни яратишдан иборат. Бунга пулни ишлаб чиқариш воситалари ва ишчи кучи сотиб олишга аванслаш орқали эришилади.

Капитал унумли шаклининг ҳаракати

- товарлар ишлаб чиқариш ва худди шу жараёнда қийматнинг ўсишига эришишни таъминлаш вазифасига қаратилади.

Капитал товар шаклининг ҳаракати орқали ишлаб чиқарилган товарлар қийматининг нарх шаклида рўёбга чиқиши содир бўлади ва ўсган қийматнинг пулга айланиши билан тадбиркорнинг фойда олиш мақсади таъминланади.

3 Ўзбекистонда хусусий тадбиркорликни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг иқтисодий механизми дастаклари

2021 йилда мамлакатимизда тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлаш борасида амалга ошириш кўзда тутилган муҳим чора-тадбирлар

- “Солиқчи – кўмакчи” тамойили асосида тадбиркорлар учун уларнинг бизнес ҳамкорининг солиқ қарздорлиги ҳақидаги маълумотларни олиш имкониятини яратиш

- 105 та лицензия ва рухсатнома турларини бекор қилиш, 115 таси бўйича тартиб-қоидаларни соддалаштириш

- Пандемия шароитида айланма маблағ танқислигига дуч келган тадбиркорларга кўмак беришни давом эттириш

- Туризм, транспорт ва умумий овқатланиш соҳаларига берилган имтиёзларни 2021 йил якунигача узайтириш

- 20 мингта тадбиркорнинг 400 миллиард сўмлик ер ва мол-мулк солиғини тўлаш муддатини яна бир йилга узайтириш

- 1 миллиард сўмгача давлат харидлари доирасида аванс миқдори 30 фоизга етказиш

- Оилавий тадбиркорлик дастурлари доирасида келгуси йилда 6 триллион сўм имтиёзли кредитлар ажратиш

- Ҳукумат томонидан Жаҳон банки билан биргаликда бошланган қишлоқларда тадбиркорликни ривожлантириш дастурини кенгайтириш учун қўшимча 100 миллион доллар йўналтириш

2020 йилнинг январь-июнида кичик тадбиркорликнинг 2019 йилнинг ушбу даврга нисбатан асосий кўрсаткичлари

Ўлчов бирлиги	2019й	2020й	(+,-)
Фаолият юритаётган кичик корхона ва микрофирмалар сони бирлик	309 724	370 358	60 634
Янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалар бирлик	54 007	46 564	-7 443
Кичик тадбиркорликнинг улушлари: ЯИМ %	51,5	51,3	-0,2
Саноат %	32,8	25,3	-7,5
Қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалиги %	97,7	97,4	-0,3
Инвестиция %	40,4	52,4	12,0
Қурилиш %	76,4	71,0	-5,4
Савдо %	85,8	82,7	-3,1
Хизматлар %	54,6	51,9	-2,7
Юк ташиш %	52,3	50,8	-1,5
Юк айланмаси %	77,8	76,5	1,3
Йўловчи ташиш %	90,9	93,3	2,4
Йўловчи айланмаси %	95,1	95,9	0,8
Экспорт %	27,1	22,3	-4,8

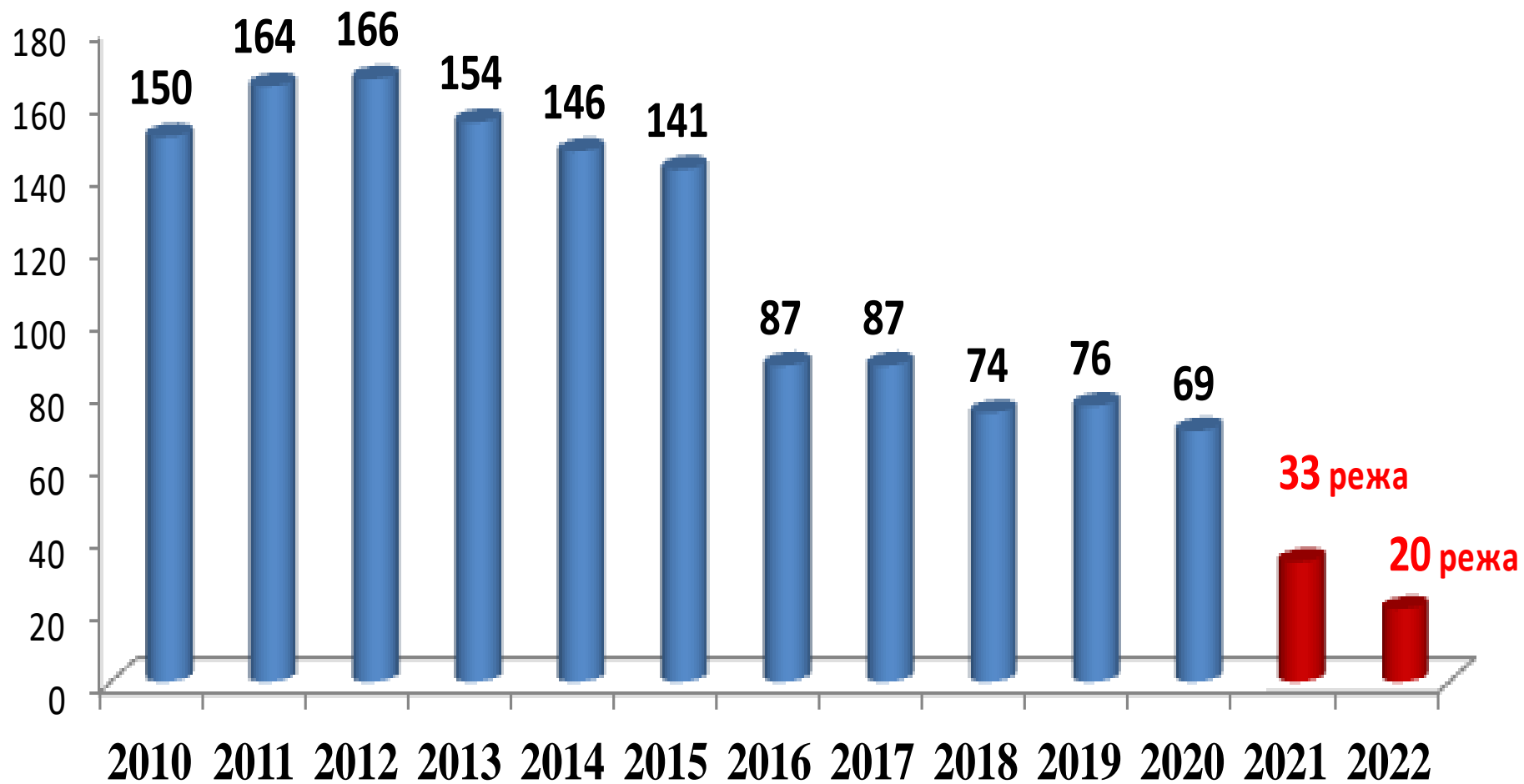
**Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни 2005-2020 йилларда
ривожланишининг асосий кўрсаткичлари**

№	Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	2005	2010	2017	2020
1.	ЯИМда кичик бизнеснинг улуши	%	38,2	52,5	53,3	53,9
2.	Шу билан бирга кичик корхоналар ва микрофирмалар	%	21,5	32,7	36,3	36,7
3.	Кичик бизнесда банд бўлганлар сони	Млн киши	6,7	8,6	9,9	10,4
4.	Умумий бандликдаги улуши	%	65,5	74,3	78,3	79,4

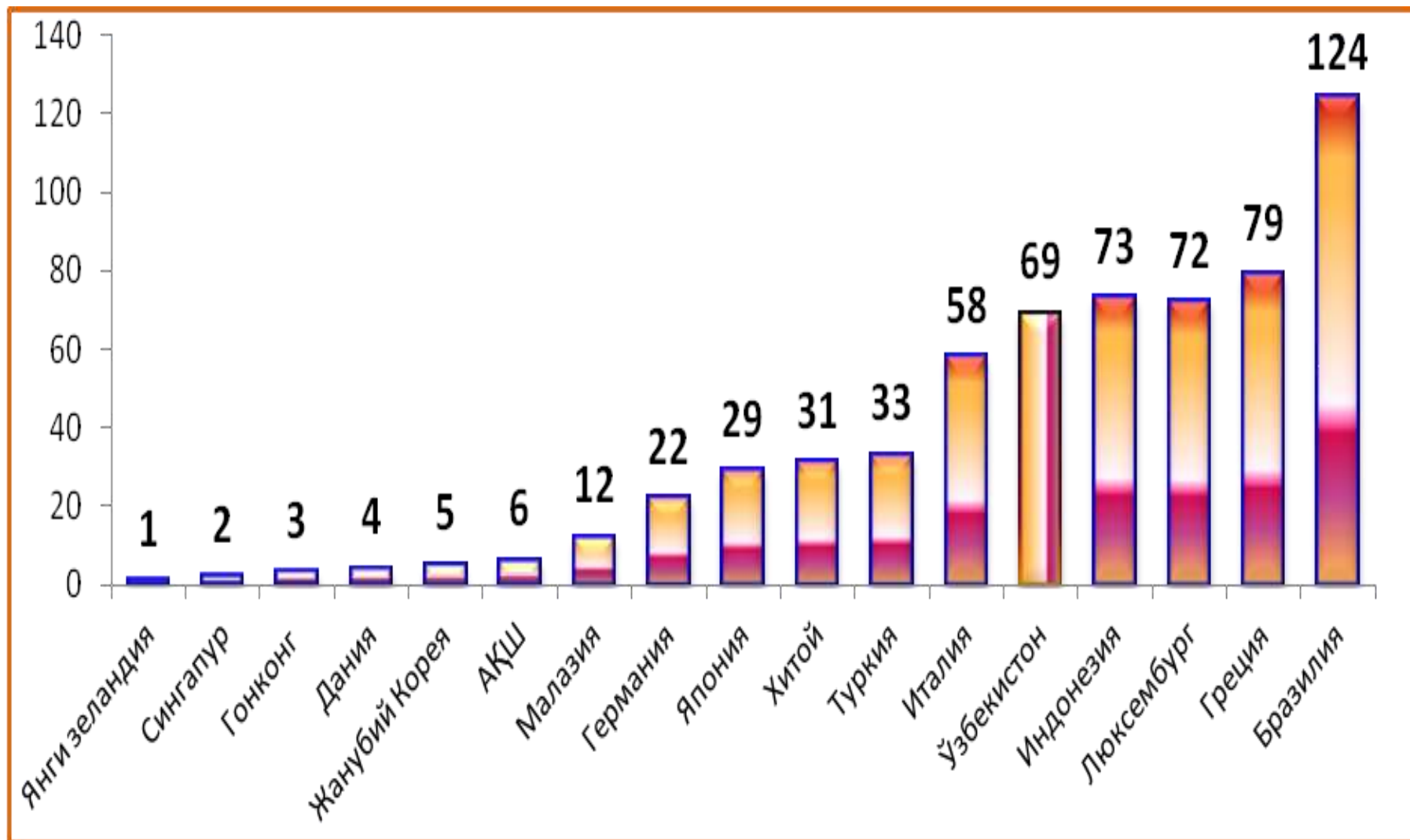
2005-2020 йилларда иқтисодиёт тармоқлари маҳсулотида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг улушининг ўзгариши

№	Кўрсаткичлар	2005й	2010й	2017й	2020й
1.	Саноат	9,8	18,8	39,6	27,5
2.	Қишлоқ хўжалиги	85,7	97,8	99,0	97,0
3.	Қурилиш	49,4	53,1	65,1	72,4
4.	Чакана савдо	43,7	50,3	88,4	82,4
5.	Пуллиқ хизматлар	52,5	47,0	50,5	51,5

Ўзбекистонни 2010-2020 йилларда “Бизнес юритиш” жаҳон рейтингдаги умумий даражаси

Ўзбекистоннинг хорижий мамлакатлар ичида 2020 йилдаги "Бизнес юритиш" рейтинги

Хулоса ва таклифлар

“

Тадбиркорлик бу ресурсларни тақсимлаш ва қайта тақсимлаш билан боғлиқ бўлган, бошқа субъектлар билан қонуни ҳужжатлари доирасида алоқа қиладиган, маълум даражада таваккалчилик билан боғлиқ ҳолда шахсий ва жамоавий ташаббускорликка асосланган, тўла мулкӣ жавобгарлик асосида жамият эҳтиёжига мос бўлган товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш ва сотиш орқали маълум даражада даромад (фойда) олишни таъминлайдиган фаолиятдир”.

- 2. Хусусий тадбиркорликнинг асосий хусусиятларидан бири иқтисодийнинг ушбу соҳаси доимо давлат томонидан қўллаб-қувватланишга эҳтиёжманд эканлигидир. Давлат моддий-техник, информацион, технологик, консултатив, маркетинг, таълим хизмати, молиявий таъминот ва бошқа йўналишларда тадбиркорликни қўллаб-қувватлайди ва тартибга солади. Давлат томонидан хусусий тадбиркорликнинг ривожланишини тартибга солишда, улар ўртасидаги ҳамкорликда замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан, масалан интернет тизимидан кенг фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Интернет давлат тендерларининг очиклигини ва ресурслар тақсимотининг шаффофлиги таъминлайди.
- 3. Методологик нуқтаи назаридан тадбиркорликни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг назарий асосларини такомиллаштиришда мавжуд институционал механизмнинг бир-бири билан ўзаро боғлиқлиги, улар ўртасида юзага келадиган номутаносибликлар ва узилишларни аниқлашни ўз ичига олувчи селектив ёндашувни қўллаш зарур.
- 4. Тадбиркорлик субъектларининг саноат кооперациясини ривожлантиришда, молиявий қўллаб-қувватлашда селектив ёндашувни жорий этиш орқали иқтисодий механизмни такомиллаштириб борилиши ҳудудларни индустриал ривожлантириш бўйича ишлаб чиқилган дастурлар ижроси самарадорлиги ошишига хизмат қилади.
- 5. Бугунги кунда мамлакатимизда иш билан банд бўлган жами аҳолининг 80% кўпроғи хусусий тадбиркорлик соҳасида меҳнат қилмоқда. Мавжуд барча хўжалик субъектларининг 90 фоизидан ортигини кичик бизнес корхоналари ташкил этади. Ҳозирги кунда ялпи ички маҳсулотнинг 53,9% яқини, ишлаб чиқарилаётган саноат маҳсулотларининг 27,5% ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг 97,0% айнан шу соҳа – хусусий тадбиркорлик ҳиссасига тўғри келмоқда.
- 6. Жаҳонда ва Ўзбекистонда глобал инқироз ва коронавирус пандемияси тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш ва унинг инвестицион фаоллигини ошириш учун ташқи таҳдид ҳисобланади. Бу даврда қўлланилган карантин чоралари туфайли тадбиркорлик фаолияти сусайди. 2020 йилнинг январь-июнь ойларида 2019 йилнинг мос даврига нисбатан янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалари сони 7443 тага камайди. Кичик тадбиркорликнинг улуши ЯИМда -0,2%га, саноатда -7,5%га, қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалигида -0,3%га, қурилишда -5,4%га, савдода -3,1%га, экспортда -4,8%га, импортда -12,1%га камайди.

Эътиборларингиз учун раҳмат!!!